Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

L.Ph.C. van den Bergh, Levensbericht R.C. Bakhuizen van den Brink, in:
Jaarboek, 1866, Amsterdam, pp. 1-24

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

TER GEDACHTENIS

VAN

D^R. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK.

DOOR

L. Ph. C. VAN DEN BERGH *).

Een uitstekend lid is aan dezen kring ontvallen, Dr. Reinier Cornelis Bakhuizen van den Brink. Hij is weggemaaid in de volle kracht des levens, in de volle frischheid van geest, die hem kenmerkte, maar zijne letterkundige en wetenschappelijke verdiensten zullen in herinnering blijven, omdat hij de kwijnende letterkunde heeft opgefrischt en de wetenschap vooruit doen gaan.

Toen wij na de zomervacantie het eerst weder hier vergaderden, sprak de tijdelijke voorzitter een enkel woord ter eere van den ontslapene en herinnerde daarbij te regt, hoe hij een der werkzaamste leden der akademie geweest was, die, hetzij hij aan de discussie over eenig voorgedragen onderwerp deel nam, hetzij hij zijn oordeel uitbragt over vraagstukken in zijne handen gesteld, altijd de aandacht zijner medeleden bezig hield, want wat hij sprak was belangrijk van inhoud en puntig van stijl. Maar nooit heeft hij, mijns inziens, zoo belangrijk, zoo uitstekend gesproken, als toen hij zijnen geliefden leermeester Bake de laatste hulde toebragt. Gij herinnert het u, MHH., hoe hij allen aan zijne lippen boeide en dat, hoe uitvoerig dat

*) Gelezen in de vergadering der Koninkl. Akad. van Wetenschappen, den 13den November 1865.

stuk ook was, niemand het te lang vond. Dat was zijn zwanenzang. Slechts een jaar daarna wordt ook hij hier herdacht en het tafereel van zijn leven en werken volgt op dat van zijnen leermeester.

Het werd mij opgedragen dat tafereel te schetsen. Ik heb lang geaarzeld eer ik die moeijelijke taak aanvaardde, want mijne betrekking tot den overledene dagteekent slechts van zijne plaatsing aan het rijksarchief of weinig eerder. Van zijn vroeger veelbewogen leven, van zijn werken en schrijven was mij slechts een gedeelte, en dat nog onvolledig, bekend en eene poging om inlichtingen te verkrijgen, bij een zijner vroegere medearbeiders op het veld der letterkunde aangewend, werd afgewezen. Maar toen ieder zijner vrienden zich van die taak verschoonde, meende ik verpligt te zijn ook met gebrekkige hulpmiddelen op te treden, omdat ik vooral wenschte, dat zijne groote verdiensten omtrent het archiefwezen algemeen bekend en erkend worden en niemand zoo naauwkeurig daarvan berigt kon geven als zijn veeljarige vriend en medearbeider, die meer dan twaalf jaren dagelijks met hem daaraan zijne krachten gewijd heeft. Die beweegreden moge het gebrekkige van den vorm en het onvolledige van den inhoud verschoonen.

Er zijn velen, wier biograaph zorgvuldig alle gebreken bemantelen en daarentegen elke goede zijde helder moet doen uitkomen, wil hij bij den lezer of hoorder nog eenige belangstelling voor zijnen held opwekken. Dat is het geval met de meesten, voor wie jaarlijks in de genootschappen de doodklok geluid wordt; maar er zijn ook enkelen, wier gebreken men onbevreesd erkennen mag, omdat er meer voortreffelijks tegenover staat, en zij ook met die menschelijke zwakheden een belangrijk leven geleefd hebben. Tot die weinigen behoorde Bakhuizen.

Hij was een volbloed Amsterdammer, zoowel van afkomst als van genegenheid. Geboren den 28sten Februarij 1810, genoot hij aan het gymnasium dezer stad zijne eerste opleiding tot de wetenschap, onder den toenmaligen rector Zillesen. Daarop hoorde hij de lessen aan het athenaeum, bestemd, hetzij dan door zijne ouders of naar eigene keus, voor de theologie. Maar om tot dat heiligdom in te gaan, moest hij eerst door den aan-

lokkenden tuin der philologie en daar boeide hem vooral de smaakvolle voordragt van den hoogleeraar VAN LENNEP. Nog in lateren tijd gewaagde hij dikwijls met welgevallen van hetgeen hij van dezen gehoord had en hij heeft dan ook bij diens overlijden zijn aandenken dankbaar gevierd in een artikel, opgenomen in het tijdschrift *de Letterbode*. Toch verwaarloosde hij daarom de studie der godgeleerdheid niet en hij heeft mij meermalen verklaard, dat hij inzonderheid de *historia dogmatum* met belangstelling beoefend had, waarschijnlijk geleid door zijne toenmalige philosophische studiën.

Na te Amsterdam eene poos gestudeerd te hebben, vertrok hij naar Leiden om daar zijne studiën te voltooijen. Hier sloeg hij de wieken uit: aan den eenen kant genoot hij volop de vrijheid en de vreugd van het studentenleven, zelfs wel eens meer dan nuttig was, maar aan den anderen kant zwelgde hij evenzeer in de genietingen der wetenschap. Wat hij was, was hij geheel en rondborstig. Dartel en overmoedig, maar goedhartig en oorspronkelijk, was hij onder vrienden de vrolijkste, de wildste, aan zijne studeertafel de onvermoeidste. Een zijner tijdgenooten aan de akademie verhaalde mij, dat meer dan eens, na een gloeijend studentenfeest, waar hij de uitgelatenste, de meest rumoerige van allen geweest was, wanneer men eindelijk in het holle van den nacht uiteen ging en anderen afgemat naar huis waggelden en op hun bed neerzonken, hij dan zijne lamp aanstak om zich in Pindarus te verdiepen.

Toch had hij eindelijk in dat studentikoose leven geheel kunnen ondergaan, had hij niet te Leiden twee mannen gevonden, die als goede genii hem ter zijde stonden en die hem voor de wetenschap behielden, BAKE en GEEL. Wat hij aan den eerste te danken had heeft hij zelf het vorige jaar in warme taal uitgesproken, wat de ander voor hem was blijkt uit zijne brieven en erkent hij zelf in zijne *Epistola critica ad Jacobum Geelium*, opgenomen in het vijfde deel der *Symbolae literariae*. „Norunt omnes (zegt hij daar), qui literarum disciplinae haud *βαναυσικῶς* incumbant, quanto eos amplecti amore, quamque eos in sinu veluti gestare consueveris: ego vero in paucis haud magis te artis magistrum quam consiliorum totiusque vitae praecep-

1*

torem expertus sum, meorumque non tam hortatorem studiorum ac fautorem, quam adiutorem et amicum. Tantae autem erant tuae consuetudinis illecebrae, tantus tuorum sermonum lepos, ut delectari potius quam discere sibi videbatur is, quem optimis tuis monitis ad rectam studiorum viam ingrediendam tenendamque informares. Neque enim tam auctoritate docere soles quam iuvenum iudicium exquirere exquirendoque acuere, quem qui fructum tua e consuetudine percepit, is quanta tua sit in his literis praestantia perspiciet, quemque declinare videris principatum ultro tibi deferet."

Geheel verdiept in de studie der Grieken, had hij de godgeleerdheid eindelijk laten varen, maar daarentegen verbond hij aan de philologie de studie der wijsbegeerte. Daarvan getuigt onder anderen zijne in 1842 geschrevene dissertatie *continens varias lectiones de historia philosophiae antiquae*. Ik zal mij wel wachten eenig oordeel over dat stuk uit te spreken, maar wat mij daarin getroffen heeft, is dat hij niet, zooals de meesten, zijnen tekst omkranst met eene magt van citaten, die den lezer een hoog denkbeeld van de geleerdheid des jongen doctors moeten geven, maar uit de bronnen zelven schept, en zijne voorgangers slechts als hulpmiddelen voor zichzelf, niet als uithangbord voor den lezer gebruikt.

Na zijne promotie kwam hij nog eens naar de akademiestad terug en hield daar toen eenige voorlezingen over de geschiedenis der wijsbegeerte, die zoo zeer gewaardeerd werden, dat men er aan dacht om hem den leerstoel dier wetenschap te Leiden op te dragen, een voornemen, dat evenwel niet tot uitvoering kwam.

Tusschen zijn eersten studiecursus te Leiden en zijne promotie liggen eenige jaren, die hij te Amsterdam doorbragt. Hij begon daar zijne loopbaan als schrijver. Die loopbaan deelt zich van zelf in drie tijdperken, het eerste toen hij bijna uitsluitend philologie en fraaije letteren beoefende, het tweede waar hij buitenslands eerst Grieksche codices, daarna allengs meer archieven opzocht; het derde toen hij, eerst in België, vervolgens aan het rijksarchief de geschiedenis des vaderlands tot het hoofdonderwerp zijner studiën koos, en tot aan zijnen dood toe daarin met onbezweken ijver volhardde.

BAKHUIZENS eerste optreden als schrijver viel juist in eenen tijd van reactie en omwenteling in onze letterkunde. De bestaande vormen waren verouderd, de inhoud voldeed niet meer aan de behoeften des tijds. Van wat men thans politieke pers noemt, had men nog bijna geen denkbeeld en de letterkundige journalistiek werd vertegenwoordigd door de *Vaderlandsche letteroefeningen*, het *Letterlievend maandschrift*, *de Recensent* en *de Boekzaal* met nog een paar anderen. De romantiek was zoo flaauw mogelijk geworden, de poëzy koud en stijf, en wat zal ik van de bekende verhandelkoorts zeggen, die toen nog in volle kracht woedde? Maar ook de wetenschap was, althans in sommige opzigten verlept en in zelfbewondering verzonken: kortom men was ingedommeld en vreesde niets meer dan wakker geschud te worden. Tegen die magteloosheid, die traagheid des geestes begonnen zich toen van verschillende kanten stemmen te doen hooren en zij kwamen als gewoonlijk van het jongere geslacht, vooral van de hoogescholen. Te Leiden stond een club op, die zich den naam van het jonge Holland toëeigende, te Utrecht sprak het bekende tijdschrift *de gekortwiekte faam*, maar de krachtigste oppositie verhief zich uit Amsterdam, toen daar in 1837 het bekende tijdschrift *de Gids* gevestigd werd. Ik zal hetgeen ik van het ontstaan daarvan vernomen heb, bescheiden verzwijgen, het is hier ook onnoodig, maar ik kan zeggen dat onder de eerste deelgenooten ook onze BAKHUIZEN geteld werd. Hij wierp zich in dat nieuwe strijdperk met al de kracht maar ook met al den overmoed die hem eigen was, want hij had een natuurlijken afkeer van flaauwheid, en polemiseren was bovendien zijn lust. Weldra was hij de ziel der onderneming, die zoowel onbeschroomd en onbarmhartig tegen elke letterkundige vermaardheid optrad, die onverdiend scheen, als eigene en dat veelal frisch groenende letterspruiten in de wereld zond. De eerste aanval was wel tegen de oude Letteroefening, een tijdschrift, dat zich dan ook vele zonden te verwijten had en door de *Braga* geestig gekarakteriseerd werd als:

Een dikke burgerheer, in 't bruin met koopren knopen,
Vol van den bon vieux temps en konstgenootschaps brij;

maar vervolgens leden ook anderen last: de *Muzen-almanak* had

een zwaren aanval te verduren en ging onder en de nimbus, die lang om het hoofd van menigen letterkundige of geleerde gestraald had, begon te verdwijnen, toen de drager in het volle licht gesteld werd. Dat dit hevigen toorn en verontwaardiging opwekte bij het oudere geslacht, spreekt van zelf; men kan ook de jonge school niet van overdrijving en eenzijdigheid vrijpleiten, maar iedere nieuwe rigting is eenzijdig en het is goed dat zij het is, want daardoor wordt zij ook op hare beurt weder overvleugeld en vervangen en zoo blijft er leven in de letterkunde.

Ik zal, al kon ik het ook, bij de anonymiteit die aanvankelijk de jonge schrijvers dekte, niet alles opnoemen wat Bakhuizen hier geleverd heeft *). Slechts een paar stukken die indruk gemaakt hebben en waarop hij zelf in later tijd prijs stelde, zoodat hij eenen herdruk beoogde, mogen hier vermeld worden. Het eerste is zijn bekend opstel *Vondel met roskam en rommelpot*, dat reeds in den eersten jaargang voorkwam. Wat hier in het oog viel, was niet enkel de losse stijl, maar de plastische voorstelling en de grondige kennis der toestanden, die hij voorstelde, die toen reeds van zijn helderen blik in de geschiedenis getuigde en sterk afstak bij de vruchten van zoovelen, die het onnoodig rekenden bij romantische voorstellingen zich in de geschiedenis te verdiepen. — Het tweede was de beoordeeling, die hij leverde van de nieuwe uitgave van Hoofts *Warenar* door ons medelid de Vries. Hier sloeg hij voor het eerst een onbevangen blik op onze letterkunde van vroegere dagen en stelde onbeschroomd het genie van den ouden Brederoo in het licht, die men zoolang uit preutschheid in de schaduw had gelaten. Ook hier toonde hij zich oorspronkelijk denker, grondig kenner en geestig schilder van het tafereel, dat hij behandelde.

Behalve aan den *Gids*, heeft hij ook aan het jaarboekje *Tesselschade*, aan den *Vriend des Vaderlands* en waarschijnlijk ook aan andere tijdschriften zijne medewerking verleend, ik zal

*) Hiertoe behooren ook eenige novellen, en zelfs beweert men, dat hij wel eens de hand in die van anderen gehad heeft.

echter kortheidshalve dat alles thans met stilzwijgen voorbijgaan, omdat belangrijker zaken mij wachten.

Eene poos na zijne promotie verliet hij het vaderland en begaf zich over Belgie naar Duitschland. Over zijn verblijf en werken aldaar zijn mijne berigten schraal en onvolledig. Zij, die daarvan het best onderrigt waren, zijn reeds overleden, en alleen uit zijne gesprekken en fragmentarische aanteekeningen, onder zijne papieren gevonden, en vooral uit zijne hoogst merkwaardige brieven aan BAKE en GEEL, mij door de welwillendheid van de betrekkingen des eersten toevertrouwd, kan ik daarvan eenig berigt geven. Zijn zwerven in den vreemde zou strekken ten bate der philologie, hij zou daar vooral Grieksche codices nazien en die in het belang van nieuwe uitgaven naauwkeurig collationeren. Achtervolgens bezocht hij de bibliotheken te Bonn, Heidelberg, Wolfenbüttel, Berlijn, Breslau, Krakau, Praag en Weenen, en mogelijk nog andere, en hij geraakte bij die gelegenheid met de corypheën der wetenschap in kennis, met WELCKER, RITSCHL, BRANDES, JAHN, SCHNEIDEWIN. Voor den laatste vergeleek hij te Weenen een codex van PINDARUS. Het langst schijnt hij zich in Oostenrijk, te Praag en vooral te Weenen te hebben opgehouden. In laatstgenoemde stad leide hij zich ook op het Boheemsch toe en beweerde jegens mij het daarin weldra zoover gebragt te hebben, dat hij op reis de novellen (kusy mého srdce) van TIJL, die toen de meest gevierde schrijver was, tamelijk wel lezen kon. Hij heeft die studie echter niet voortgezet en was ten laatste bijna alles weder vergeten.

Van alle plaatsen, die hij bezocht, had hij later nog de meeste voorliefde voor Weenen. Hij woonde daar in de Spiegelgasse, niet ver van de bibliotheek, en maakte er druk gebruik van, vooral ten aanzien van den rijken schat van Grieksche handschriften, die daar bewaard worden. Voor SCHNEIDEWIN, zoo als ik reeds opmerkte, vergeleek hij aldaar een HS. van PINDARUS. Eene soortgelijke taak, waarmede hij vlijtig bezig was, bestond in het lezen en collationeren van de handschriften der Grieksche tactici voor den hoogleeraar HASE. Waarlijk, wel een droog onderhoud voor eenen geest, zoo levendig als de

zijne, maar de bestaande uitgaven waren zijns inziens gebrekkig en waar hij over eenig onderwerp een nieuw licht verspreiden kon, daar zag hij niet op moeite of dorre lectuur. Bovendien bevatten die schrijvers sommige berigten, die nog te weinig gebruikt zijn en anderen helpen ophelderen. Er zijn van dien arbeid nog overblijfselen onder zijne papieren gevonden, door hem zelven geïllustreerd met figuren, waarschijnlijk aan de HSS. ontleend. Of die arbeid evenwel ten nutte der wetenschap gestrekt heeft en aan de geleerde wereld medegedeeld is, kan ik niet beslissen.

Een derde arbeid, die hem onledig hield, was de collatie van den Simplicius vervelender gedachtenis. Het is u allen bekend, MHH., wat daartoe aanleiding gegeven had, namelijk de onderneming van wijlen ons medelid KARSTEN, die eene uitgave van de overblijfselen der Grieksche philosophen beoogde, waartoe SIMPLICIUS ook bijdragen leveren moest. Op de keizerlijke bibliotheek bezat men daarvan twee HSS. en natuurlijk werd dus aan BAKHUIZEN opgedragen, die voor COBET na te zien en te vergelijken, welke dien schrijver in het licht zou geven. Hij zette zich dan ook aan het werk, maar weldra met tegenzin en verveling. Gij zult niet vergen, MMH., dat ik hier verder over uitwijd; die zaak is in onze vergadering eenmaal genoeg besproken, ik zou er ook niets nieuws weten bij te voegen.

Behalve deze schrijvers heeft hij nog voor GEEL een HS. van DIO CHRYSOSTOMUS en voor VON LEUTSCH de Grieksche paroemiographi benevens eenige rhetoren vergeleken.

Ziedaar hoe hij in de keizerstad voor de wetenschap bezig was. Hij bevond zich hier gelukkig in vergelijking met zijn verblijf in andere Duitsche steden, waar hij of als een eenzame zwerver leefde, of waar de Duitsche leef- en denkwijs voor hem, den echten Amsterdammer, niets aantrekkelijks had, want waar hij zwierf, hij nam geene vreemde zeden aan, hij was en bleef Hollander. Nadat hij lang in Duitschland gezworven en niets dan Duitsch gehoord en gesproken had, gebeurde het op eene stoomboot, dat hij, zoo als hij verhaalde, een schipper op eens een krachtigen Hollandschen vloek hoorde uitslaan, zijn hart sprong op van blijdschap, het was ten minste Hollandsch!

Te Weenen hoort men van ons land niets, het is waar, maar het heeft voor een vreemdeling overigens veel aantrekkelijks. Het zachte klimaat, de schilderachtige omgeving, die altijd vrolijke, altijd genietende en goedmoedige bevolking sleept gemakkelijk mede, het is en was vooral toen, zoo als SCHILLER zegt:

„das glückliche Land der Faiaken,
Immer ists Sonntag, es dreht immer am Heerd sich der Spiess."

Dat alles echter liet hem koel; maar er was iets, dat hem meer aantrok. Op de bibliotheek had hij behalve den bibliothecaris ENDLICHER ook den beroemden CHMEL leeren kennen, die zich vooral voor de geschiedenis van Oostenrijk en het opdelven van bronnen daarvoor naam gemaakt heeft. De eerste, een man van middelen, verzamelde de geleerden en letterkundigen der hoofdstad dikwijls aan zijne woning tot gezellig onderhond. Het was geen deftig Hollandsch genootschap, waar notulen gelezen en rapporten uitgebragt worden, het was een gezellige cirkel van geleerden en fijn beschaafde mannen. Tot dien kring werd ook BAKHUIZEN toegelaten en zonder twijfel hebben zijn geestige kout en de vonken van zijn vernuft die vrienden meermalen aangetrokken. Ook mannen die op andere wijze uitmuntten trof men er aan en nevens KARAJAN en CHMEL en andere geleerden had hij er eens den ban van Croatie JELLACICH ontmoet, een hoog beschaafd man, vol geest en leven, zooals hij hem beschreef. Een nog veel merkwaardiger personage leerde hij te Weenen kennen. Door toedoen van den Nederlandschen gezant, werd hij bij METTERNICH zelf toegelaten, die zich een poos met hem over letterkundige onderwerpen onderhield.

Het was aanvankelijk te Luik, maar vooral te Weenen, dat hij allengs van de studie der letteren tot die der geschiedenis overging, en hij had daar het voordeel van uit andere bronnen te kunnen putten, dan die hier gewoonlijk gebruikt worden. De aanleiding daartoe was deze. Op de bibliotheek had hij verscheidene uitheemsche schrijvers ontdekt, die onzen strijd met Spanje behandelden, maar die hem nog geheel onbekend waren. Dit prikkelde zijne belangstelling en hij begreep, dat er in het Weener archief nog

veel meer zou schuilen wat onbekend was. Om toegang te erlangen wendde hij zich aan onzen gezant, die daarover naar Nederland schreef. Hier maakte men eerst allerlei bedenkingen, alvorens men voor hem die vergunning wilde vragen en het zou welligt ten slotte geweigerd zijn, hadden niet eenige echt wetenschappelijke mannen, BAKE, DE JONGE, GROEN VAN PRINSTERER bewerkt, dat zijn aanzoek eindelijk werd toegestaan. Nu werd hem dan die schat ontsloten en hij viel er op aan als een uitgehongerde op brood. Wel was hij zich zijner krachten bewust, maar nog dobberde hij zonder bepaald doel. Verrast door de rijke bronnen voor de geschiedenis van onzen vrijheidsoorlog, wilde hij dan eens zelf als geschiedschrijver optreden, dan weder zich tot het bekend maken van nieuwe bronnen bepalen. Het laatste kreeg de bovenhand; hij had namelijk twee verzamelingen ontdekt, die hem boven anderen aantrokken. Het eene, een bundel stukken over 's prinsen krijgstogt in 1568, het andere een register, de briefwisseling bevattend tusschen den koning en de landvoogdes MARGARETHA. Van het eerste maakte bij uittreksels die hij later zich ten nutte maakte, het laatste schreef hij af ter uitgave. Ook dat plan echter kwam niet tot rijpheid. Toen hij vernam, dat GACHARD uit Simancas de geheime briefwisseling des konings had medegebragt, wilde hij niets gebrekkigs leveren en zoo was al die arbeid slechts als voorstudie voor later te beschouwen en als zoodanig stelde hij er prijs op. „Ik begin te gelooven, schreef hij in het voorberigt voor zijne *Studiën en schetsen*, dat er behalve de eenheid van onderwerp ook eene eenheid van strekking in mijne historische opstellen is en dat zij het hunne hebben bijgedragen tot het aanwijzen der rigting, welke meer en meer bij de beschouwing van dat belangrijk tijdvak van den 80jarigen oorlog wordt gevolgd. Zoo dit het geval is, ben ik bereid daarvan minder de eer aan mijzelven toe te kennen, dan de schuld aan de omstandigheden te geven. De meeste dier studiën werden in den vreemde, in België en Duitschland gemaakt. Mijne hulpbronnen waren andere dan die, welke voor mij in het vaderland zouden hebben open gestaan. Ik raakte met Spaansche en Italiaansche geschiedschrijvers bekend, welke in Nederland slechts

bij uitsluiting worden geraadpleegd, ik putte uit handschriften en archieven beschouwingen en berigten, welke mij, had mijne vorming haar vroegeren gang blijven volgen, vreemd zouden gebleven zijn. Met een woord, ik vond mij gedwongen met de Hollandsche overlevering te breken, al deed het mij genoegen meermalen in de gelegenheid te zijn aan hare waarheid en opregtheid hulde te brengen."

In die weinige regelen drukt hij zeer juist het karakter zijner historische opstellen uit. Bij ons heerschte van ouds eene historische traditie, die jaren, ja leeftijden achtereen als heilig geëerbiedigd werd, zonder dat men het waagde daarvan in hooger beroep te komen om niet als ketter uitgeworpen te worden. De staatsgezinde traditie is zooveel het grafelijke tijdvak aangaat eindelijk, na velen tegenstand, door KLUIT en de zijnen opgeruimd, de geuzentraditie werd aanvankelijk door BAKHUIZEN voor de vierschaar gedaagd, de Arminiaansche overlevering wacht nog op hooger beroep.

Wil men in de studie der nieuwere geschiedenis iets waarlijk uitstekends leveren, dan dient men zich wel bij voorkeur tot één tijdvak of één onderwerp te bepalen. BAKHUIZEN koos daartoe van zelf onze beroemde worsteling tegen Spanje, de geschiedenis van den 80jarigen oorlog. Vooreerst omdat hem die roemrijke tijd als Hollander warme belangstelling inboezemde, maar ook omdat hij als oorspronkelijk zelfstandig denker niet in de overlevering kon berusten zonder die beproefd te hebben, en hij daar buitenslands de beste gelegenheid vond om zijnen weetlust te voldoen, vooral in de rijksarchieven te Weenen en te Brussel. Bijna alle zijne historische nasporingen hebben dan ook vooral den eersten tijd van den opstand ten onderwerp en hij stelde zich daarbij ten taak vooreerst den draad der overlevering na te gaan tot den aanvang toe om haren oorsprong en waardij te kunnen bepalen, en ten andere door vaststaande feiten die te wijzigen of vast te stellen. Zoo onderzoekt hij in zijne *Cartons voor de geschiedenis van den Nederlandschen vrijheidsoorlog* den toestand van den opgestanen adel, zijn gewigt, zijne bedoelingen en wat zijne plaats is in den grooten kampstrijd. Een ander onderzoek betreft HENDRIK

VAN BREDERODE, den bekenden geuzenhoofdman. GROEN VAN PRINSTERER had, insgelijks zelfstandig uit de bronnen scheppend, een hoogst ongunstig oordeel over dien vrijheidsheld gestreken. De grijze VAN HALL, door geboorte en oude herinnering aan dat geslacht verkleefd, vatte den handschoen op en zocht de eer van den geus onbesmet te handhaven. Geen van beiden liet BAKHUIZEN geheel bevredigd. In den vorm eener recensie onderwierp hij BREDERODE aan een nieuw zelfstandig onderzoek, dat tot gewijzigde uitkomsten leidde.

Eene andere studie heeft den *tienden penning* tot onderwerp naar aanleiding van een gelijktijdig vlugschrift in rijm, te Weenen bewaard. Hij toonde hier uit de getuigenissen der tijdgenooten en uit onwraakbare bewijzen, vooreerst dat, zooals hij zelf zich uitdrukt, van alle gewelddadigheden van ALVA's bewind de heffing van den tienden penning die is, welke de minste blaam op zijne nagedachtenis werpt, en ten andere dat de zoo hoog geroemde tegenstand der Brusselaars later sterk overdreven is.

ANDRIES BOURLETTE en NICOLAAS DE HAMMES zijn de titels van twee andere opstellen, maar de eerste leent slechts zijnen naam voor een kritisch verhaal van 's prinsen togt over de Maas in 1568 en den roekeloozen aanslag op Luik. Men leert hier op nieuw, wat ook van elders blijkt, dat onder de vreemdelingen die met ons streden de minste tucht was, en dat hunne hoofden de Nederlanders misschien in krijgsbekwaamheid maar ook in baldadigheid overtroffen. Dit stuk vond zooveel bijval, dat Prof. BORGNET, een der beste Belgische geschiedkundigen, daarvan eene Fransche vertaling in de *Revue Nationale* van 1847 of 1848 uitgaf. Eindelijk behoort hiertoe nog zijn werkje over het huwelijk van WILLEM I en ANNA VAN SAXEN. Hij slaat hier eenen blik op het karakter en huiselijk leven van den prins. Een toevoegsel daarop is zijn in het Fransch geschreven opstel les *Rubens à Siegen*, waar hij aan Antwerpen en Keulen de eer ontzegt van dien grooten meester voortgebragt te hebben. Hij is op dit punt wel tegengesproken, maar nog niet wederlegd.

Ziedaar dan eenige vruchten die BAKHUIZENS verblijf bui-

tenslands voor de Nederlandsche geschiedkunde opleverde. Zij werden hier op hare waarde geschat en wakkerden den lust aan tot meerder onderzoek. Het waren monographiën die de slotsommen behelsden van een ernstig en grondig onderzoek, dat langdurige inspanning gekost had. Om zich hiervan te overtuigen moet men de massa aanteekeningen, uittreksels, afschriften gezien hebben, door den schrijver uit de archieven en ook uit andere bronnen bijeengezameld. Had hij bij zijn rijk gestoffeerd hoofd met dien schat kunnen woekeren, waren alle de resultaten zijner nasporingen aan de beoefenaars der wetenschap meêgedeeld, hoeveel nieuw licht zou over verscheidene onderwerpen zijn opgegaan, hoeveel zou de geschiedkunde niet daarbij gewonnen hebben!

Tot de onderwerpen die zijne ernstige belangstelling tot zich trokken, behoorde vooral de geschiedenis der inquisitie in Nederland. Te Brussel had hij, volgens zijn eigen getuigenis, zeer veel daarover verzameld en dien schat nog gestadig vermeerderd. Niets bejammer ik meer dan dat het bijeengebragte kapitaal renteloos gebleven is, want hij wist er meer van dan iemand en ik vrees dat dit juist een der onderwerpen is, die nog het meest door de geuzentraditie gedrukt wordt. Die pijnigende, die gruwzame procedure, die men veelal der inquisitie te last legt, is zij voor Nederland waar? Of was zij de gewone procedure van dien tijd? Heeft zij de juridieke vormen grovelijk geschonden en alle middelen geoorloofd gerekend om den schuldige of dien zij daarvoor hield, te kunnen veroordeelen of was door haar alleen het privilegie de non evocando geschonden? Heeft zij inderdaad zoovele slachtoffers gebragt als het oude volksgeloof meent? Op alle die vragen zou waarschijnlijk zijn betoog antwoord geleverd hebben. Herhaaldelijk heb ik bij hem aangedrongen om dat belangrijk onderwerp, dat reeds in zijn hoofd tot rijpheid scheen gekomen te zijn, uit te werken, maar het heeft niet mogen gelukken. De goden geven niet alles aan eenen. „Ik ben mijzelven, zegt hij ergens, veeleer der schuwheid dan der zucht tot schrijven bewust. Wanneer ik schreef, durf ik zeggen dat de stof om te schrijven mij vermeesterd had, dat ik uit volheid van hoofd of hart putte." —

Daarom juist heeft zich zijn arbeid tot monographiën bepaald; wanneer een onderwerp hem aangreep, wanneer hij meende dat het nog in het duister lag of in een verkeerd licht beschouwd werd, dan klemde hij er zich aan vast met al de kracht van zijn geest, dan was zijne geheele ziel er van vervuld en dan rustte hij niet, voordat hij het tot volle klaarheid gebragt had; maar was eenmaal dat doel bereikt, dan wendde zich zijne belangstelling weder tot iets anders en het vorige was vergeten. Daarom was hij, die onder onze uitstekendste geschiedkundigen gerekend moest worden, voor geschiedschrijver ongeschikt.

In België onderging zijn lot eene groote verandering. Hij trad te Luik met eene Belgische vrouw in het huwelijk en zette zich nu te Ixelles bij Brussel neder onder eigen dak. Dagelijks begaf hij zich dan naar het rijksarchief of de bibliotheek en arbeidde onvermoeid. De Nederlandsche regering, die eindelijk zijne bekwaamheden had leeren waarderen, ondersteunde hem in zijnen arbeid en ontving meermalen van hem hoogst belangrijke rapporten betreffende het archiefwezen en de nog ongebruikte bronnen voor de geschiedenis van den vrijheidsoorlog, die door mannen als DE JONGE en GROEN VAN PRINSTERER hoogelijk geprezen werden. Bovendien had hij eenen aangenamen letterkundigen omgang met bekwame en geestige Belgische geleerden; GACHARD, GACHET, PINCHART, WOUTERS, BORGNET, RENÉ CHALON, CUYPERS VAN VELTHOVEN waren zijne vrienden, en hij schreef ook nu en dan in Belgische maandwerken, b. v. het opstel *la retraite de Charles-Quint, analyse d'un Ms. espagnol contemporain*, dat in de *Compte rendu de la comm. royale d'histoire* van 1850 verscheen.

Niet lang daarna verliet hij evenwel België en keerde naar het vaderland terug. Hij zette zich te Leiden neder, waar hij zijne oude vrienden BAKE en GEEL terugvond en eenige zijner tijdgenooten. Toen kwam hij mij opzoeken, die hem te voren slechts ééns bij JONCKBLOET ontmoet had en gelijkheid van studie bragt ons nader tot elkander. Te Leiden had BAKE eenen kring van geleerden om zich verzameld, die op gezette tijden elkander de vruchten hunner studiën mededeelden, waarbij dan ook opheldering gevraagd en gegeven werden. In dien

cirkel sprak BAKHUIZEN eens over de bronnen voor de geschiedenis van den 80jarigen oorlog. Ieder luisterde met aandacht en ieder bewonderde zijne kennis, zijnen historischen blik en zijn weêrgâloos geheugen.

Niet lang bleef hij te Leiden gevestigd. Op den 22sten Junij 1851 werd hij op voordragt van den minister THORBECKE door den koning als ambtenaar bij het rijks-archief te 's Gravenhage aangesteld en weldra ving hij zijne werkzaamheden aan.

Ik kom nu tot het belangrijkste gedeelte zijner loopbaan, waarin hij zich de meeste verdiensten verworven heeft en waar zijn verlies nog dagelijks gevoeld wordt.

Het rijks-archief bevond zich toenmaals in een zeer ongelukkigen toestand; het was geborgen, of laat ik liever zeggen weggestopt op de bovenste verdieping van een lokaal op het Binnenhof, in eenige vertrekken en portalen naast en boven de Hofkapel, en vele belangrijke stukken lagen onder de pannen te beschimmelen. De talrijke oorkonden lagen nog ongeordend overhoop en aan inventarissen ontbrak het. Niettegenstaande de voorraad papieren naauwelijks de helft bedroeg van wat er thans bijeengebragt is, was het lokaal overhoopt en alle beschikbare ruimte eivol. Een klein vertrekje aan den vijver, waar naauwelijks plaats was om te zitten, diende voor de ambtenaren om te werken; eene leeskamer ontbrak geheel, zoodat de bezoekers in het archief-lokaal tusschen de kasten aan eene volbeladen tafel een plaatsje moesten zoeken om de gevraagde registers te raadplegen en dat 's winters in de koude. Voor den archivaris schoot er geen vertrek over, zoodat deze aan zijn huis arbeidde en alleen nu en dan op het archief kwam om eenige bevelen te geven of iets te zoeken.

Het personeel bestond toen uit den rijksarchivaris, den commies chartermeester en een klerk; een bediende was er niet. De chartermeester, een oud geroutineerd ambtenaar, was vol ijver en van voorbeeldige dienstvaardigheid, maar hem ontbrak eene wetenschappelijke opleiding en de inlichtingen van hem te verkrijgen, waren in wetenschappelijke zaken niet altijd voldoende. Daar er ook geene ruimte bestond om de papieren behoorlijk uit te zoeken en te ordenen, lagen vele paketten voortdurend

gesloten en die ambtenaar kende slechts ten deele de schatten, waaronder hij zijn leven doorbragt.

Zoo was de stand der zaken, toen BAKHUIZEN aan het archief geplaatst werd. Zijne taak zou zijn een bij de regering ingekomen overzigt van de Nederlandsche archieven om te werken en volledig te maken. Dan op raad van den rijksarchivaris werd besloten, zich vooreerst tot het rijksarchief en de overige te 's Hage berustende verzamelingen te bepalen en daarvan een gedetailleerd en wetenschappelijk overzigt te geven. Om dat met vrucht te kunnen doen, was het noodzakelijk in de eerste plaats de massa der hier berustende oorkonden te inventariseren en hiermede ving hij dan zijne werkzaamheden aan. Een klein vertrekje beneden naast de Hofkapel werd hem ingeruimd en hij hield zich van nu af aan onafgebroken daarmede bezig. De oorkonden kwamen bij honderden te voorschijn, maar toen een groot jaar verloopen was, had hij alle de grafelijke brieven en die tot het algemeen bestuur behoorden, die der Hollandsche distrikten Voorn, Putten en Strijen, Arkel, Altena en Heusden, de Zeeuwsche brieven, die betreffende het Nedersticht, Montfoort en Wijk bij Duurstede, benevens de honderden charters van de abdij Egmond wetenschappelijk beschreven. Hij voegde hierbij de beschrijving der oudere registers van de grafelijke kanselarij, vóór de oprigting van de leenkamer, daar dezen, behalve de verlijen, ook een groot aantal andere merkwaardige stukken bevatten.

Nadat deze arbeid voltooid was, begon hij het archief van alle kanten te doorzoeken om zich volledig met den inhoud en de bestanddeelen daarvan bekend te maken. Veel wat jaren achtereen in donkere hoeken verscholen had gelegen, kwam toen voor het eerst aan het daglicht. Maar meer dan ooit deed zich nu het gebrek aan de noodige ruimte gevoelen, vooral daar het voornemen bestond om ook de archieven der departementen van algemeen bestuur in het overzigt te beschrijven en dezen met geene mogelijkheid in dat lokaal eene plaats konden vinden. In 1852 werden de archieven der hooge regtscollegiën van Holland als eene tweede afdeeling aan het rijksarchief toegevoegd, maar in een afzonderlijk lokaal, boven het provinciaal geregtshof.

De regering was intusschen ernstig op het vinden van een beter lokaal bedacht en dit gelukte eindelijk, toen het Z. M. den koning behaagde hoogstdeszelfs gewezen paleis op het Plein daartoe beschikbaar te stellen. Dat gebouw was vroeger het zoogenaamde logement der gedeputeerden van Amsterdam geweest en bezat behalve overvloedige ruimte, nog het voorregt van uit eene volle Amsterdamsche beurs stevig en met hooge muren gebouwd te zijn. Nu zou er dan eindelijk een betere tijd voor die inrigting aanbreken, maar eer de zaak haar beslag gekregen had, werd de toenmalige rijksarchivaris de heer DE JONGE onverwacht aan de wetenschap ontrukt. Een poos daarna trad B. in zijne plaats op en weldra vingen de werkzaamheden aan. Nadat het gebouw door de regering op onbekrompen wijs behoorlijk betimmerd en in orde gebragt was, werd het archief derwaarts overgebragt, daarop dat der hooge regtscollegiën en vervolgens leverden de departementen van algemeen bestuur een voor een mede hunne papieren, ouder dan het jaar 1813 aan het rijksarchief uit, dat hierdoor van omvang verdubbelde, vooral door de papieren afkomstig van de administratie der domeinen en door het archief der Nederlandsche koloniën, tot dusverre te Amsterdam bewaard.

Welke eene zorg en moeite niet enkel het overbrengen, maar vooral het stelselmatig ordenen dezer geweldige massa papieren gekost heeft, kunnen alleen zij beoordeelen, die daarvan getuigen geweest zijn. Bij het eerste was de chartermeester met zijne groote zorgvuldigheid van veel dienst, van het laatste komt de eer geheel aan B. toe. Het archief der provincie Holland vulde de beneden-verdieping, dat der republiek en opvolgende besturen tot 1813 werd op de eerste verdieping, het koloniaal archief op de tweede geplaatst. Zoo was alles gemakkelijk te beheeren en wat er nog ontbrak viel thans ligter in het oog.

Nog voordat de archieven der ministeriën overgebragt waren, verscheen in 1854 het eerste stuk van het lang gewenschte overzigt. Het bevatte, als inleiding tot het geheele werk, eene omstandige en in bijzonderheden tredende geschiedenis van het rijksarchief en der verschillende verzamelingen, waaruit het was

zamengegroeid en was met groote zorg en naauwkeurigheid bewerkt. Hieraan werd een historisch overzigt en beschrijving toegevoegd van het regterlijk archief, het eenige dat toen nog met het overige vereenigd was; het laatste was echter door den ambtenaar bewerkt, toenmaals met de zorg daarvoor belast.

Om dat alles behoorlijk te beheeren was echter het bestaande personeel niet voldoende. Op voordragt van den rijksarchivaris werd ook hierin door de regering voorzien, door de toevoeging van twee wetenschappelijke ambtenaren, waarvan de een bijzonder met het koloniaal archief belast werd, dat uit den aard der zaak eene specialiteit vorderde. Vervolgens werd een nieuw reglement voor het gebruik van het archief en instructiën voor de ambtenaren vastgesteld, die den toegang tot en het gebruik van die verzameling zoo gemakkelijk maakten als eenigzins mogelijk was, zoodat ik niet aarzel te verklaren, dat ons rijksarchief thans een der meest liberaal ingerigte en nuttigste van geheel Europa geworden is. Gelukkig vond de rijksarchivaris voor alle die verbeteringen een open oor bij de regering en de waarde daarvan werd meer en meer zoowel door haar als door de natie erkend. Het natuurlijk gevolg hiervan was, dat de bezoeken en aanvragen sterk vermeerderden en naar die mate ook de werkzaamheden der ambtenaren toenamen. Door de regering werd voortdurend over verschillende zaken, vooral bij questiën het domein rakende, de voorlichting van den archivaris ingewonnen en zelden zonder vrucht. Zijne adviesen en rapporten waren dikwijls uitgewerkte memoriën, die verdiend hadden het licht te zien. Ging dit niet altijd zoo spoedig als lieden, onbekend met de nasporingen daaraan verknocht, wel wenschten, wat men ontving was des te degelijker, de zaak was tot op den grond onderzocht, en zoo volledig mogelijk opgehelderd. B.'s veelzijdige kennis en helder inzigt schitterde daarin roemrijk, en zijn verlies mag in dit opzigt onherstelbaar genoemd worden.

De ijver waarmede hij die taak behartigde, verhinderde hem zooveel voor de wetenschap en de uitgave van belangrijke staatsstukken te doen, als sommigen wel wenschten en als in België geschiedt, waar het personeel veel talrijker is dan hier. Hij

heeft echter ook in dit opzigt eenige belangrijke vruchten geleverd, die hier niet onvermeld mogen blijven. Hiertoe behoort de uitgave van het vermaarde regtsgeding van BALTHASAR GERARDS, dat geheel onverwacht voor den dag gekomen en aan het rijksarchief overgegeven was; voorts zijne doorwrochte verhandeling over de beteekenis van het woord *visscherij* in vroegere stukken en zijn opstel over het eiland Marken of *Markerhoofd,* door hem in het tijdschrift *de Vrije Fries* geplaatst, om niet van zijne opstellen, *de eerste Statenvergadering van Holland* en zijne *Hecmundensia*, in het tijdschrift *het Rijksarchief* te gewagen.

Om de organisatie van het archiefwezen op hechte grondslagen te vestigen, rekende hij eene wet noodig, die uit een middelpunt alle maatregelen deed uitgaan. Het was het Fransche stelsel van centralisatie, waarvan hij in België de voordeelen had leeren kennen. Daartegenover staat het Engelsche van selfgovernment. Beiden hebben hunne goede en kwade zijde. Het eerste bevordert eenvormigheid en naauwkeurig toezigt, het laatste laat vrijer ontwikkeling toe en bevordert de emulatie, omdat men doorgaans met meer ijver arbeidt, wanneer het vrijwillig dan wanneer het uit verpligting geschiedt. Dan hoe dit zij, zijn plan vond bezwaar bij de regering en alleen werd de invloed van een centraalbeheer in zoover gevestigd, dat de regering bij het verleenen van lands subsidiën aan de provinciale archivarissen, ook tot voorwaarde daarvan stelde, dat de instructiën dier ambtenaren en de inrigting hunner archieven overeenkomstig zouden zijn met de grondbeginselen voor het rijksarchief aangenomen en dat zorgvuldige bewaring en openbaarheid ten grondslag gelegd werden.

Zoo is thans de toestand, waarin hij het archief gelaten heeft. De grondslagen door hem gelegd, zullen behouden blijven, maar de man, die deze inrigting waarlijk bezielde, is haar ontvallen en niet ligtelijk zal zijns gelijke die taak voortzetten. Ons archief werd in de laatste jaren door allerlei vreemden bezocht. Waren zij aangenaam verrast door de vrijzinnige inrigting, die ieder, zonder aanbeveling, zonder speciale vergunning toeliet, nog meer waren zij opgetogen, wanneer zij tot de hooge

verschansing van boeken en registers genaderd, waarachter de archivaris gewoonlijk verscholen was, zijne voorlichting inriepen en de schatten zijner kennis tegelijk met zijne grenzenlooze dienstvaardigheid leerden kennen. Wie niet met dwaze vragen kwam, ging zelden ongetroost heen en een goede naam ging van het archief uit. Dat was zijn werk.

De roep zijner buitengewone talenten deed hem ook voor andere werkzaamheden zoeken. Zoo werd hem door de regering in 1861 het lidmaatschap van den Hoogen Raad van adel opgedragen, gelijk vroeger der commissie voor internationale ruiling. In 1858 benoemde de regering hem tot afgevaardigde op het internationaal congres voor den letterkundigen eigendom te Brussel. In 1863 droeg zij hem met anderen het examineren der aspirantcommiesen van staat op, in 1855 en 1864 dat der aspiranten voor het middelbaar onderwijs. Bovendien werd hij in 1861 tot curator van het Haagsche gymnasium benoemd en nam een werkzaam aandeel aan de volledige hervorming dier instelling. Hij had hier het toezigt op het onderwijs in de oude letteren en deed het met lust en ijver, want hij was den Griekschen musen nooit ontrouw geworden. Voorzeker indien hij de philologische loopbaan rustig had blijven betreden, hij zou onder onze uitstekendste geleerden in dat vak geteld zijn, even als thans in dat der geschiedenis. Het heugt mij, dat ik hem eens eene plaats uit *Euripides* voorleide, die mij onverstaanbaar was, in het eerst begreep hij het evenmin, maar na een oogenblik nadenken, veranderde hij ééne letter en alle zwarigheid was geweken. Des te meer is het te betreuren, dat al zijn arbeid voor de Grieksche oudheid alleen voor hem zelven vruchten gedragen heeft.

Het spreekt van zelf, dat onze vele letterkundige genootschappen zich spoedig van hem meester maakten. Hij nam die benoemingen aan, verscheen ook wel op de algemeene vergaderingen om er wat leven aan bij te zetten, maar bemoeide er zich overigens weinig mede. Zijn nagelaten opstel over Isaac le Maire heeft hij evenwel in het Haagsche genootschap *Oefe-*

ning kweekt kennis voorgelezen. Het was naar aanleiding eener vraag gedaan door de Société d'agriculture van Valenciennes en hij wenschte het aan die vereeniging later mede te deelen.

Het eenige wetenschappelijke ligchaam waarvoor hij ijverig gearbeid heeft, was onze akademie. Gij herinnert U zijne belangrijke rapporten over SIMPLICIUS, over de bronnen voor de Nederlandsche krijgsgeschiedenis, over het charterboek, over LEONINUS, over de zaak van den letterkundigen eigendom, zijn uitvoerig gemotiveerd voorstel tot het bearbeiden der geschiedenis van onzen waterstaat en zooveel meer, dat hem als een van de ijverigste leden der akademie kenmerkte.

Zoo was BAKHUIZEN werkzaam, toen hem eene ongesteldheid overviel, die aanvankelijk niets verontrustends had, althans voor zijne vrienden, schoon zijn arts misschien dieper doorzag. Hij was in het voorjaar in het belang van het archief naar Brussel en Parijs geweest en in de laatste plaats ernstig ongesteld geworden, meer dan hij erkende. Daarenboven had hem in den voorzomer eene aanmaning van beroerte getroffen, wat echter door tijdig ingeroepene hulp spoedig overwonnen was. Het schijnt dat een en ander zijn sterk gestel geschokt had, althans zijne ongesteldheid veranderde onverwacht in eene gevaarlijke ziekte, die hem na weinige dagen op den 15^{den} Julij wegrukte.

De deelneming, het leedwezen was algemeen, want hij had vele vrienden, en men gevoelde dat een buitengewoon man afgetreden was. Dagbladen en tijdschriften bragten hulde aan zijne verdiensten, niemand evenwel ondernam zijn talent als man van wetenschap te waardeeren. Ik waag het evenmin, enkele opmerkingen evenwel vergunt gij mij, zij vloeijen uit het reeds verhaalde voort.

Als philoloog komt het mij voor, dat hij aan eene grondige kennis der oude talen en der palaeographie eene groote gave van combinatie paarde en had hij er zich op toegelegd, bijzonder gelukkig zou geweest zijn in het herstellen van bedorven

teksten. Bovendien had hij, wat velen philologen ontbreekt, zin voor linguistiek. In een zijner brieven aan BAKE vond ik eene beschouwing over den aard en het nut van de beoefening der Slavische talen voor den philoloog, en het was bewonderenswaardig, hoe hij, bij zijne nog zeer beperkte kennis, zulk een helder inzigt in de zaak had en denkbeelden opperde, die een gewoon taalkundige nooit voor den geest zouden komen.

Ten aanzien van de geschiedenis heeft hij zelf gezegd, hij schreef uit volheid van hoofd of hart, wanneer de stof hem vermeesterd had. Dan zocht hij eerst die stof geheel in zich op te nemen en in zijn hoofd te vormen en dan goot hij dat beeld in eens uit, even als PALLAS geheel gewapend uit het brein van JUPITER sproot.

Wat mogelijk hem nu en dan in den weg stond, was juist zijne zucht tot combinatiën en gissingen, een gevolg zijner philologische studiën. Conjecturen zijn gevaarlijk in de geschiedenis. Een voorbeeld vond ik in zijn artikel, getiteld: *De confessie van den moordenaar*. Daar stond in het afschrift *jadictes*, schoon van die zaak nog niet gerept was. Hij veranderde het in S. Agde en palaeographisch was dit inderdaad zeer aannemelijk, maar het origineel kwam aan het licht en logenstrafte zijne emendatie. Ook in zijne *Hecmundensia* is dit zwak gedurig merkbaar. Maar waar hij bemerkte gedwaald te hebben, erkende hij het openhartig en was altijd gezind, ook van wie ver beneden hem stond te leeren.

Voor publicist was zijn talent misschien eenig; getuigen o. a. de vele door hem gestelde artikelen in den *Spectator*, kernig, puntig en tintelend van stijl, een stijl misschien gepaster daar dan in de geschiedenis.

En eindelijk als mensch. Gij hebt hem allen gekend, en getuigt het, wie die hem leerde kennen, voelde zich niet door hem aangetrokken, werd hem niet, trots zijne gebreken, genegen? Toch spaarde hij niemand en zijne vrienden het minst. Een geestige inval moest er uit, om het even wien het gold, maar wie niets philisterachtigs in zich had, nam het hem niet kwalijk, want er was geen zweem van boosaardigheid in en waar hij kon verpligtte hij zelfs zijne beleedigers. Veel vergde

hij van zijne vrienden, maar veel gaf hij zelf en menigeen heeft hij duur aan zich verpligt, want geene moeite was hem te groot om anderen dienst te doen. Zijne gebreken waren die der jeugd, de gebreken dikwijls eigen aan oorspronkelijke geesten. Zorgeloosheid, gebrek aan regelmaat, ongeschiktheid voor de materiëele belangen en pligten des levens: dat alles heeft hem veel leeds, veel tegenspoeds berokkend. Bovendien was hij niet geschikt voor langdurigen arbeid, hij moest gestadig iets nieuws hebben, zou het hem boeijen en zoo heeft hij als geleerde geen enkel werk geleverd, dat klassiek is en zijnen naam vereeuwigen zal. In eenige uitstekende monographiën en in tallooze fijn gedachte en fraai gevormde artikelen heeft hij geschitterd, maar zijne krachten verspild. Zonder tijdschriften is er geen leven in de wetenschap, maar zij azen op elken schrijver van naam, en wie te veel aan hun sirenenzang toegeeft, wordt aan de ernstige wetenschap ontrukt. Dat betreur ik ook in BAKHUIZEN.

Hij was veelzijdig gevormd. Al waren philologie en geschiedenis de hoofdonderwerpen zijner studie, hij bezat ook in andere wetenschappen een helder inzigt en had een geoefenden blik voor de beeldende kunsten, vooral de schilderkunst, alsof hij dien van zijnen beroemden voorzaat LUDOLF BAKHUIZEN geerfd had. Zijn schoonheidsgevoel was levendig, van bekrompenheid, maar vooral van laagheid en gemeenheid had hij een diepen afkeer. In alle zijne gesprekken toonde hij zich oorspronkelijk, geniaal, evenzoo in wat hij deed en schreef. „Nooit (merkt te regt een zijner vrienden op) (*) nooit zeide hij eene banaliteit: zijne onderhoudende gesprekken waren altijd vol frischheid en geestdrift en liever overdreef hij en stelde hij zich tot verdediger van een uiterste of een paradox dan zichzelven en zijn toehoorders door alledaagsheden te vervelen."

In zijne ambtsbetrekking was hij de primus inter pares en toch van allen evenzeer gewaardeerd. Gemakkelijk van omgang, opgeruimd en geestig en het voorbeeld van ijver gevende, was hij de ziel zijner omgeving en zijne afwezigheid van het archief was voor allen onaangenaam en gaf eene merkbare leegte. Die

(*) [Arnh. cour. van 18 Julij 1865].

humaniteit, die goedhartigheid, die opgeruimde innemende stemming behield hij overal, in den familiekring, onder vreemden, ook in zijne ambtsbetrekkingen met andere ambtenaren en collegiën, zelfs tot in zijne rapporten aan de regering verloochende hij zijn karakter niet. Daarom was de rouw over hem algemeen, het diepst natuurlijk bij de zijnen, die alles op dat oogenblik verloren, diep bij zijne vele vrienden, diep ook bij mij, gevoeld bij allen die ooit met hem en zijne schriften in aanraking kwamen.

Hier vooral is een onvergetelijk medearbeider verloren. Moge zijne herinnering lang, lang hem overleven!